

РЕЦЕНЗИЯ

относно дисертационен труд на Петър Денчев

*Употреба и функция на пространството в театралния спектакъл
от 1968 година до наши дни*

от проф. д. изк. Николай Йорданов

Основен обект на дисертационния труд на Петър Денчев е театралното пространство както като аспект от историческо развитие в българската сценична практика, така и като теоретичен проблем за изследването на спектакъла.

Представеният за защита труд е структуриран в пет основни глави, всяка от които има свои подраздели. Към тях има въведение и заключение с основните изводи на дисертацията, също и библиография, както и публикации от автора, свързани с изследваната тема. Заедно с библиографията общият обем на работата възлиза на 335 стандартни страници.

Първото впечатление, което се налага при прочита на текста, е широкият теоретичен и исторически хоризонт, към който се отправя погледът на автора. В повечето случаи, а и като цялостно обобщение, може да се констатира, че авторът доказва своята ерудиция и аналитичен потенциал да се справи с такава амбициозна задача.

Първа глава по същество представлява историко-теоретично полагане на основите на изследването, което ни предлага Петър Денчев. Той разкрива театралното пространство като *място* и *територия*, в които сложно се преплитат историческите консенсуси за урбанистично и архитектурно устройство, за театрални кодове и индивидуални творчески прозрения, но и за

социална интеракция и обществена йерархия. Художественото пространство, което театралното представление изгражда, П. Денчев дефинира така: „пространството в класическия театър е пространство на фабулата, доминирано от логоса, изразяващо езикови рефлексии“ (с. 32), докато „Художествената реалност след перформативния обрат работи с реалните, автентични образи... Това завръщане към „намерената“ реалност..., представлява промяна на пътищата на трансфер на образите от реалността към фикцията.“ (с. 33). Тези дефиниции се превръщат в базисни за цялото изследване на автора.

Втора глава на дисертацията полага исторически развитието на представите и конструкциите на пространството в театъра. И тук погледът на автора е максимално широк – той представя базисните промени, настъпили в европейската сцена от античността до наши дни. При проследяването на тези промени авторът демонстрира богата ерудиция и познаване на основни исторически изследвания върху сценичното пространство. Разгърнатата на 60 страници тази част от работата притежава значителна степен на автономност спрямо цялото изследване.

Трета глава на труда се насочва изцяло към българските реалии. Тя предлага исторически анализ на театралното развитие с оглед на изследваната тема от първите театрални прояви до края на втората световна война. Макар че към нея е прибавена и подглава за времето след войната до края на 50 години, които разглеждат естетическите последствия от радикалния обществен обрат след 1944 г. Авторът следва същата пунктуалност както в предходната част на изследването, представяйки историческия развой, основните имена на режисьори и сценографи, които променят разбирането на сценичното пространство, както и емблематични спектакли от разглежданите

години. Тук би могло да се пожелае известно композиционно реструктуриране, доколкото последната подглава влиза в противоречие със заглавието на главата, а и времето след 1944 г. е свършено нов исторически период. В някакъв смисъл подглавата за идеологизираната култура от втората половина на 40-те и през 50-те години на миналия век много повече логически се свързва със следваща глава на труда, която разглежда 60-те, 70-те и 80-те години, и може да играе ролята на очертаване на новия театрален модел на социалистическия реализъм, от който най-креативните режисьори и сценографи се оттласкват през последните три десетилетия на режима.

Всъщност четвърта глава е началото на разглеждането на периода след 1968 г., който е основният интерес за автора. Тя, заедно с пета глава, която пък е посветена на 90-те години на миналия век и на първите две десетилетия на новия, разчленява историческото време, в което са положени и творческите тандеми между режисьори и сценографи, обект на настоящия труд.

Четвърта глава започна с представяне на дебатите през 60-те години, когато новите тенденции в театралната постановка срещат обвиненията на нормативната естетика във „формализъм“. Особено място е отделено на режисьорите от т.нар. бургаска група, която реално манифестира нов сценичен език още в самия край на 50-те години. Внимателно е проследено развитието на творческите тандеми между Леон Даниел и Младен Младенов, Венелин Цанков и Михаил Михайлов, Методи Андонов и Иван Кирков / Стефан Савов. След тяхно представяне П. Денчев следва логиката на появите на творческите тандеми, въвеждайки последователно фигури и спектакли, които формират театралните постижения в годините между 1968 и 1989. През 70-те години са открити творческите тандеми между режисьори и сценографи като Николай Люцканов - Георги Иванов, Любен Гройс - Георги Ножаров, Пантелей

Пантелеев - Светослав Генев, Слави Шкаров - Нейко Нейков, Младен Киселов - Стефан Савов и др. А през 80-те години са разгледани най-радикалните пробиви в нормативната театрална естетика чрез работата на режисьори и сценографи като Стоян Камбарев и Виолета Радкова, Възкресия Вихърва и Зарко Узунов, Елена Цикова и Красимир Вълканов, Иван Добчев и Вячеслав Парапанов, и др. Успоредно с акцентите върху личности и продукции, работата предлага и един по-панорамен поглед за развитието на театралната сценография както като постановъчно мислене, така и като конкретни пространствени решения. В тази глава авторът си служи с реконструкции на театрални спектакли, стъпвайки върху спомени, рецензии, архивирани фотографии и скици.

Пета, последна глава на изследването обхваща трите десетилетия след 1989 г. или времето на постмодерното сценично пространство, както авторът го определя в подзаглавието на главата. В нея наред с продължаващия творчески път на най-арките режисьорски и сценографски имена, авторът представя новите фигури, които тласкат напред развитието на българския театър като тандемите между Явор Гърдев и Никола Тороманов, Галин Стоев и Марина Райчинова, Александър Морфов и Елена Иванова, Лилия Абаджиева и Васил Абаджиев, Маргарита Младенова и Даниела Олег-Ляхова и др. Пак в тази глава са представени и най-новите развития на идеите и практиките за театралното пространство, свързани с имената на най-младите поколения режисьори и сценографи, някои от тях напуснали конвенционалните сцени и работещи в алтернативна среда.

Погледнат като цяло, дисертационният труд на Петър Денчев добросъвестно и с методична последователност разкрива промените, които исторически се случват с театралното пространство както в европейския, така

и в българския театър. Изследването е фокусирано разбира се в строго определен исторически период и то успява да разкрие процесите на развитие на българския театър през повече от половин век от неговата най-нова история. Избраният ракурс към този исторически развой – тандемите между режисьора и сценографа – е напълно адекватен на спецификата на сценичната практика и осветлява по интересен начин разбирането ни за нея. Наред с демонстрираните теоретични и исторически познания, авторът е проучил и множество архиви, мемоари и критически рефлексии за спектаклите, които влизат в ползрението на това изследване. В дисертацията с разбиране са представени базисни теоретични, исторически и критически възгледи и на български театрални изследователи.

Всичко това безспорно са приноси към историята на българския театър, а тематичният фокус на изследвания проблем досега не е бил толкова систематично разработван.

Към представения дисертационен труд могат да се отправят и пожелания за редакции и корекции, особено ако той има амбицията да бъде публикуван впоследствие като монография. Преди всичко историческият обзор на световния театър, както и на българската театрална практика, до началото на изследвания период са прекалено дълги спрямо главите, които осветляват непосредствено посочения в заглавието на дисертацията времеви период. Тази очевидна диспропорция би могла да се промени или чрез разширяване на последната част от изследването, или чрез известно редуциране на изложението в първата, втора и трета глава на текста.

Това обаче е само пожелание към една бъдеща монография – в сегашния си обем текстът двукратно надхвърля изискуемия обем за дисертационен труд. Нещо повече – искам изрично да подчертая, че той представлява едно

стойностно изследване на съществен проблем от история на българската сценична практика, както и че анализира важен аспект от теорията на представлението, какъвто е проблемът за театралното пространство. Авторът демонстрира много широка театрална култура и отлично познаване на театралните практики и теории.

Всичко това ми дава основание да заключа, че представеният за защита дисертационен труд на Петър Денчев *Употреба и функция на пространството в театралния спектакъл от 1968 година до наши дни* е едно сериозно и значимо изследване и притежава всички качества, за да бъде присъдена на неговия автор образователната и научната степен „доктор“.

Гласувам „ДА“.

1 ноември 2021

Николай Йорданов